

СИСТЕМНО-СИНЕРГЕТИЧНЕ РОЗУМІННЯ ФЕНОМЕНУ «КОНФЛІКТОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ» ПЕДАГОГА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

*Загалевиц В. Л., викладач суспільних дисциплін, ВСП Кам'янець - Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець - Подільський державний інститут»*

При з'ясуванні системно-синергетичного розуміння феномену «конфліктологічна компетентність педагога», доречно визначити суть поняття «компетентність». У педагогічній та психологічній літературі наявна велика кількість трактування даного поняття. За визначенням Ю.Г. Татура, компетентність є формою прояву спеціалістом на практиці прагнення та здатності реалізовувати власний потенціал для успішного виконання діяльності. На думку Е. Зеєра компетентність є системою знань, умінь та досвіду, яка віддзеркалена у теоретичній та практичній підготовці особистості до їх реалізації у діяльності [1, с.199].

Конфліктологічна компетентність – це складне інтегральне утворення, що містить у собі такі якості, як компетентність особистості у власному — Я, компетентність у психологічному потенціалі інших суб'єктів конфлікту; ситуаційна компетентність; знання про конфлікт; особистісна позиція учасника конфлікту.

Досліджуючи теоретико-методологічні аспекти вказаної проблеми можемо зазначити, що проблеми конфліктологічної компетентності вивчалися багатьма психологами та педагогами. Так А.В. Дорохова, Л.О. Петровська, Б.І. Хасан досліджували структурні компоненти комунікативної компетентності. Н.В. Кузьміна, О.В. Овчарук, І.І. Савенкова, В.А. Семиченко, М.І. Томчук вивчали сукупність якостей особистості, що забезпечують успішну реалізацію професійних завдань. А.Я. Анцупов та А.І. Шипілов у своїх дослідженнях звернули увагу на конфліктологічну компетентність як складову соціально-психологічної компетентності особистості. У свою чергу Г.С. Бережна, Є.Н. Богданов, В.Г. Зазикін, О.С. Климентьєва, Є.А. Климов, Л.О. Котлова розглядають її складовою професійної компетентності.

І.В. Козич, вивчаючи конфліктологічну компетентність, розглядає її як одну із необхідних складових професійної компетентності, яка передбачає мистецтво індивідуальної роботи з особистістю, володіння різноманітними «ключами» комунікації, спеціальними методами організації власної психіки, володіння засобами зниження рівня емоційного напруження і тривожності [2, с. 246]. Науковиця виокремлює конструктивний компонент конфліктологічної компетентності, що передбачає усунення суперечності частково чи

повністю, дозволяє послабити психічне напруження, є джерелом розвитку особистості, міжособистісних відносин, розширює сферу і засоби взаємодії людини з оточуючими, надає новий соціальний досвід вирішення важких ситуацій. Конструктивний компонент конфліктологічної компетентності сприяє поліпшенню якості індивідуальної діяльності, формуванню активної позиції у взаємодії з оточуючими, самоствердження, соціалізації [2, с.248].

Поняття «конфліктологічна компетентність» як науковий термін починає вживатися з 1990-х рр. Одразу постає і питання наукового обґрунтування психологічних та педагогічних умов формування конфліктологічної компетентності.

Апелюючи до визначення поняття «конфліктологічна компетентність» та його змісту, науковці по різному бачать місце, роль і значення даної компетентності в житті людини та в професійній діяльності. Аналізуючи дослідження Л.О. Котлової, можна стверджувати, що конфліктною компетентністю у певній мірі володіє кожна людина, адже це володіння певними прийомами та способами, за допомогою яких долаються конфлікти у щоденному житті, не спираючись на наукові методи. Дослідниця наголошує на тому, що конфліктологічна компетентність є ступенем розвитку обізнаності про діапазон можливих стратегій конфліктуючих сторін і вміння надати сприяння в реалізації конструктивної взаємодії в конкретній конфліктній ситуації [3, с.130].

В. В. Ягупов та В. І. Свистун вбачають у конфліктологічній компетентності обов'язковий елемент професійної компетентності фахівців, що саме входить до загальнолюдської компетентності, поряд із загальнокультурною, моральною, політичною, соціальною, інформаційною, комунікативною, етичною, екологічною та валеологічною.

Г.С. Бережна розглядає конфліктологічну компетентність педагогів як цільову спрямованість процесу конфліктологічної підготовки. Дослідниця вважає, що конфліктологічна компетентність є інтегративним поняттям: компонентом професійної компетентності педагога та видом спеціальної компетентності [4, с. 271].

Г. С. Бережна вважає, що конфліктологічна компетентність містить три основних компоненти: інформаційний, операційний, аксіологічний Г.П. Щедровицький наголошує, що при формуванні ідеальної моделі конфліктологічної компетентності, потрібно врахувати методологічний, теоретичний, практичний й технологічний блоки, особистісні характеристики конфліктуючого суб'єкта, нормативні та етичні межі конфліктування [4, с.47]. Охарактеризуємо змістове наповнення кожного блоку.

Під методологічним блоком розуміється володіння методами діагностики, дослідження, прогнозування, профілактики конфлікту, система принципів і поглядів. Методологічна робота сприяє активізації потреби професійної самореалізації вчителів, в ході якої відбувається обмін та поширення передового педагогічного досвіду, інтегруються творчі здобутки, формуються партнерські, ділові відносини між педагогами інклюзивної освіти, простежується зворотний зв'язок між запланованими завданнями та результатами педагогічної взаємодії.

До теоретичного блоку належать система знань стосовно проблематики конфлікту у філософських, психологічних, соціологічних, філологічних вченнях і дисциплінах; широкий спектр знань у конкретній професійній діяльності, у якій проходить робота з конфліктом.

Наповненням практичного блоку є емпіричний досвід взаємодії в конфлікті та моральне самовизначення в знаходженні балансу, рівноваги між власними бажаннями і зовнішніми вимогами, уміння та досвід роботи у конфлікті.

Технологічний блок – з'єднуюча ланка між теорією та практикою. Його складовими є гуманітарні технології щодо формування соціальних і психологічних програм діяльності суб'єкта в конфлікті. Особистісними характеристиками конфліктуючого суб'єкта є його індивідуальні психологічні особливості особистості, такі як темперамент і характер. До нормативних та етичних меж конфліктування належать уміння конфліктуючих суб'єктів взаємодіяти, не виходячи за межі розумного, чесного й відкритого пред'явлення протиріччя [4, с.48].

Дослідниця Л.М. Мухіна виокремлює шість компонентів, а саме гностичний, регулятивний, комунікативний, проєктувальний, рефлексивно статусний, нормативний [5 с. 334], які стосуються педагогів інклюзивної освіти також. Кожен компонент визначається певними характеристиками. Гностичний компонент містить знання про причини виникнення конфлікту, особливості поведінки, спілкування, психологічні характеристики конфліктних особистостей. Регулятивний компонент полягає у вмінні впливати на сторони конфлікту та регулювати відносини, формувати громадську думку. Комунікативний компонент характеризується спроможністю вести конструктивну бесіду в умовах конфлікту та здатністю запобігти конфліктній ситуації. Цікава позиція дослідниці стосовно проєктувального компоненту, що полягає у вмінні передбачати поведінку сторін у конфлікті. Рефлексивно-статусний компонент характеризується рефлексією власної поведінки, а нормативний -

визначається знаннями корпоративних етичних норм поведінки і відносин, дотримання їх [5 с. 334].

Проаналізувавши структурні компоненти конфліктологічної компетентності педагога інклюзивної освіти систематизуємо їх у два блоки: професійні характеристики та особистісні якості.

До особистісних якостей можемо віднести рефлексію власної поведінки, емпатію, емоційну гнучкість, тобто здатність швидкого відновлення емоційного стану після конфліктної ситуації; педагогічний такт, креативність – пошук нових варіантів вирішення конфліктів; саморозвиток, самоаналіз, духовність, відкритість, етичність [5. с.334].

Професійними характеристиками є теоретичні знання проблеми конфлікту, знання корпоративних правил та етичних норм, володіння методами організації навчальної діяльності, практичні вміння конструктивно вирішувати конфлікти, впливати на протилежну сторону конфлікту, прогнозувати поведінку суб'єктів конфлікту, навички конструктивної бесіди, попередження конфліктних ситуацій [5, с.335].

С. Філь визначає такі складові конфліктологічної компетентності, як когнітивний компонент (змістовний, пізнавальний), операційний компонент (діяльнісний, поведінковий), мотиваційно-ціннісний компонент (смысловий) рефлексивно-регулятивний, експерієнтальний компонент [6, с.46].

На думку Н.В. Самсонової, конфліктологічна компетенція фахівця — це система конфліктологічних знань (професійні знання про конфлікт і пов'язаних із ним явищ, фактів), що виступають важливим компонентом професійної культури і реалізують функцію інформаційного основи для орієнтовно-перетворюючої діяльності фахівця в умовах професійного конфлікту [6, с.162]. Також дослідниця розглядає конфліктологічну компетентність як вид професійної готовності фахівця виконувати певні трудові функції у професійному конфліктогенному середовищі [7, с.15].

У своїх напрацюваннях Л.О. Ярослав резюмує, що конфліктологічна компетентність є когнітивно-регулятивною підструктурою професіоналізму особистості і діяльності. Вона є динамічним структурно-рівневим утворенням, яке характеризується наявністю знань про конфлікт, володінням широким спектром стратегій поведінки в конфлікті, емоційною саморегуляцією та значимими особистісними [8, с.245].

Отже, конфліктологічна компетентність – це одна зі складових і показник якості професійно-педагогічної компетентності, яка має свою структуру та функції, що виражається у здатності і готовності педагога до конструктивного регулювання конфліктів, уміння навчити

іншого конструктивних моделей поведінки, необхідна складова психолого-педагогічної компетентності.

Таким чином, поняття конфліктологічної компетентності передбачає, перш за все, здатність фахівця розуміти й аналізувати, а також прогнозувати можливі конфліктні ситуації, спираючись на систему відповідних знань. Також конфліктологічна компетентність виражається у здатності трансформувати руйнівні якості конфлікту в продуктивне русло; розвиватися самостійно, підвищуючи власний інтелектуальний і емоційно-психологічний потенціал у конфлікті. Водночас, конфліктологічна компетентність передбачає наявність значущої практичної складової, тобто умінь і навичок роботи у полі конфліктних явищ чи ситуацій, а саме прикладне застосування конфліктологічних, психологічних і педагогічних знань щодо стратегій поводження із конфліктами та у конфліктах, що в реальному житті й професійній діяльності дає змогу фахівцеві якнайкраще вирішити конфліктну ситуацію, врахувавши інтереси всіх задіяних сторін та реалізуючи при цьому стратегію співпраці.

Список використаної літератури:

1. Фіголь Н.А. Інклюзивна компетентність педагога : теоретичний аспект. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи Вип. 77. 2020. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/33347/Fihol> (дата звернення: 25.10.2022).
2. Козич І.В. Визначення критеріїв та показників рівнів сформованості конфліктологічної компетентності соціального педагога. С.245-254 URL: http://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/8014/1/Kozych_Vyznachennia.pdf (дата звернення 15.09.2022)
3. Котлова Л.О. Конфліктологічна компетентність в системі безперервної освіти Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад : зб. наук. праць матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 квітня 2017 р., м. Київ, Національний авіаційний університет Київ : НАУ, 2018. С. 130-133.
4. Мухіна Л. Структура конфліктологічної компетентності майбутнього вчителя Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського. № 1 (16). 2016. С. 142–145. URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/psihol-visnik-16-2015-26.pdf>(дата звернення 15.07.2022).

5. Мухіна Л. М. Психологічні особливості розвитку конфліктологічної компетентності майбутні учителів : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.07 Миколаїв, 2019 с. 259
6. Філь С. С. Визначення, зміст та структура конфліктологічної компетентності студентів-майбутніх фахівців соціономічних професій URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3591/>(дата звернення 25.09.2022).
7. Климентьева О.С. Конфліктологічна компетентність як складова професіоналізму майбутніх правоохоронців. Зб. наук. праць «Педагогіка та психологія». Харків. 2015. Вип. 51 С. 271–277.
8. Ярослав Л.О. Психологічний аналіз структури конфліктологічної компетентності майбутнього вчителя. Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. 2010. № 1. С. 56-62.